

**KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ**

**KONYA BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA**

Şehrin YeniGün GAZETESİ'NİN ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESTİR Mafızası

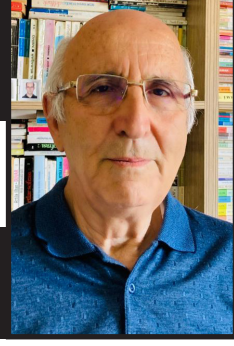
CİLT: 6 • SAYI: 16

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

5 TEMMUZ 2024 CUMA

**DOĞU TÜRKİSTAN'DAN KONYA'YA:
KAZAKLARIN DESTANSI GÖÇÜ**

BAZI ŞAİR VE YAZARLARIMIZIN
VEFATLARINA DAİR -IIMUSTAFA
ÖZCAN

Sen Öldün Ölüm Güzel Demektir

Başıktaki berceste mısraın sahibi olan "Makber" şairi Abdülhak Hamit, köklü bir aileden gelmiştir. En büyük şair, şairlerin en büyüğü gibi bir unvanı vardı. Döneminde ve sonrasında pek çok hayranı olmuş, onun için pek çok övgülerde bulunulmuştur. Hamit, kısa bir hastalıktan sonra, gece saat biri beş geçte vefat etmiştir.¹ Büyük Atatürk, "Hâmid'e büyük bir cenaze merasimi yapılmasını emretmiştir"²

Taha Toros'un yazdığına göre Abdülhak Hamit'in bir merakı vardır: Tanınmış bir kişi öldüğünde, -misafirlerine- cenazede bulunup bulunmadığını sorardı. Bulunmuş olanlar varsa, onlara mutlaka "cenaze cemaati çok muydu?" diye ikinci bir soru sorardı. Hamit'in bu tür sorular, evinden topluca ayrılan ziyaretçiler arasında yolda tartışılır ve bunun anlamına, inceliğine erişilmeye çalışılır, şu kanaatte birleşilirdi: "Hamit, bir insanın değerini, yüceliğini, ölümünde cenazesine gelenlerin miktar ile ölçen bir inançtır. "Nitekim kendi cenazesine katılanların miktar, sayılamayacak kadar çok olmuştur. Parlak bir tören yapılmış kendisine. 12 Nisan 1937 günü vefat etmiş, iki gün sonra havanın kapalı ve hüzünlü olduğu bir günde Zincirlikuyu Mezarlığına defnedilmiştir: Abdülhak Hamit, bu mezarlığa gömülen ilk kişidir. Tarihçi, İsmail Hami Danişmend'e göre mezar taşıdaki doğum tarihi yanlış olup doğrusu 1850'dir. O günkü şehir sınırlarına göre bu mezarlık çok uzak bir yerdedir. O gün cenaze namazına katılanlardan birisi yüksek sesle "Böyle uzak bir yere hiç kimse cenazesini getiremez" demiştir. Bugün bu mezarlıkta yer bulabilmek

mümkün değildir. Mezarlık şehrin neredeyse orta yerinde kalmıştır.³

Yarım Kalan Bir Roman: Konak

Sami Paşazade Sezaî 27 Nisan 1936'de Kadıköy Mühürdar'daki evinde vefat eder. Epeyce müddetten beri rahatsız olan yazar, nihayet bu hastalıktan kurtulamamış ve dünyasını değiştirmiştir. Abdülhak Hamit, Recaizade Mahmut Ekrem gibi edebiyatımızın büyük değerleriyle birlikte çalışan yazarın Şura-yı Ümmet gazetesini çıkardığını unutmamak gerekir. Madrid elçiliğinde bulunmuş (1909) olan Sezaî'nin, bir müddet İsviçre'de yaşadığı bilinmektedir.

Cenazesi 28 Nisan 1936 Salı günü Mühürdar'da Havagazı Şirketi'nin yanındaki evinden saat 11.30 da alınmış, Osmanağa Camii'ne getirilmiştir. Namazı kılındıktan sonra hususi bir vapurla Kandilli'ye götürülmüş ve Gökusu'daki aile mezarlığına defnedilmiştir.⁴

En yakın akrabası, yazarın son günleri hakkında bazı bilgiler vermiştir: Buna göre **Konak** adlı romanı yarıda kalmıştır. Sık sık "Aman Abdülhak Hamit beni böyle zayıflamış bir halde görmesin çok üzülür" diye adeta çırpınmıştır. **Konak**'ta elli yıl önceki gençlik hayatını, konak âdetlerini, eski eğlenceleri, öküz arabasıyla Alemdağ'na gidişlerini yazar. Hasta yatarken bile yazı yazmak ister. Ama son derece iyi mürekkep meraklısıdır. Alınan mürekkepleri beğenmez. En iyi mürekkebi almışlar ama gene beğenmemiş ve yazı yazmamıştır. Son günlerinde özellikle son iki aydan beri hiçbir şey yemez içmez ol-

1- "Hâmid'i Kaybettik", Cumhuriyet, Sayı: 4638, 13 Nisan 1937, s.1/5

2- Ulu Şef Atatürk, "Hâmid'e Büyük Bir Cenaze Merasimi Yapılmasını Emretmiştir", Cumhuriyet, Sayı:4639, 14 Nisan 1937, s.1/7

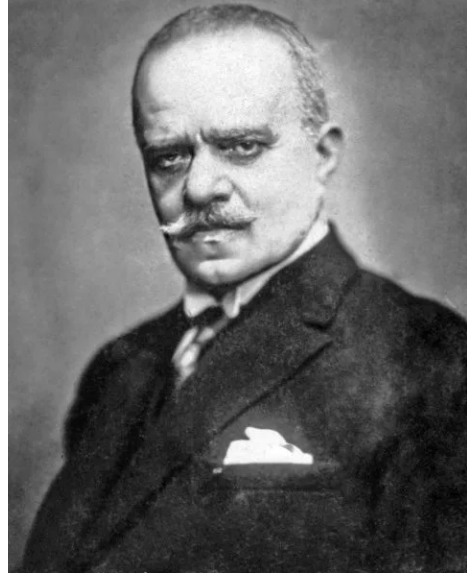
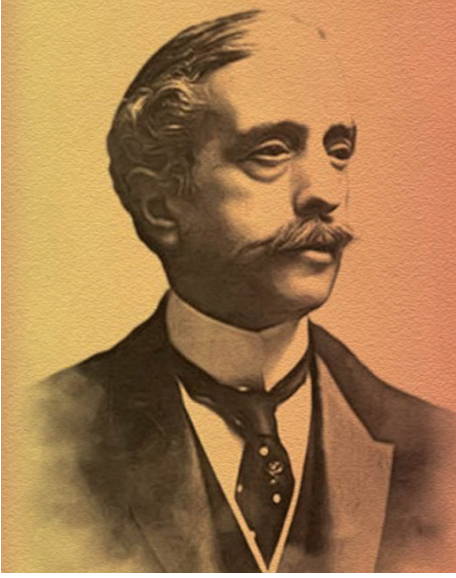
3- Taha Toros, Mazi Cenneti I, İletişim Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 1998, s.64

4- "Sami Paşazade Sezaî'nin Cenazesi Dün Kaldındı", Tan, 368, 29 Nisan 1936, s.3

İÇİNDEKİLER

•BAZI ŞAİR VE YAZARLARIMIZIN
VEFATLARINA DAİR - II
MUSTAFA ÖZCAN

•DOĞU TÜRKİSTAN'DAN KONYAYA:
KAZAKLARIN DESTANSI GÖÇÜ
PROF. DR. ABDÜLVAHAP KARA

muştur. Bütün gıdası portakal şerbetinden ibarettir. Yazılarında bahsettiği bir "Süreyya Kalfa" vardır. Süreyya Kalfa, 50-55 seneden beri yanlarındadır. Ailenin bütün ölümlerine, bütün felâketlerine tanık olduğu gibi Sami Paşazade Sami'nin ölümüne de tanık olmuştur.⁵

İlk yazdığı Şîr adlı oyunu, **Sergüzeşt** romanı ve en son eseri de "hemşirezadesinin çocuğu için" kaleme aldığı **İclâl**'i ile hatırlanan⁶ yazarın kendisini ölümüne yakın Şair Hüseyin Siret ziyaret etmiştir. Ona da aynı şeyi söylemiş: "Romanıma başladım ama... Ne çare ki tamamlamayacağım" demiştir. Halinden hiç şikâyet etmeyen Sezai'nin; asıl üzülmediği zatürreye yakalanması değil, etrafındakilerin telaş etmeleridir. Bundan çok rahatsızlık duymuştur. Ak-rabalarının bildirdiğine göre Sami Paşazade, yukarı odada, çalışma salonunda ebedi uykusuna dalmıştır.⁷

Kızına Hasret Bir Baba'nın Vefatı

Namık Kemal'in oğlu **Ali Ekrem Bolayır**, (İstanbul-1867) 76 yaşında bu fani dünyadan ayrılmıştır. Garipler hastanesinin küçük odasında tedavi görmüş ama dönüşü olmayan yola çıkacağını anlamış gibidir. Feriköy'deki evinin çalışma odasında kızı ve damadı ile görüşenlerden edinilen bilgiye göre, sıhhati epeyce düzelmiştir. Uykusunu muntazam uyur, yemeğini muntazam yer. Ölümünden üç gün evvel "Ben hastaneye gideceğim" diye tutturur. Engel ola-

mazlar. Hastaneye gitmek isteşinin sebebi vardır. Çok zayıflamıştır. Kızı Selma, Amerika'dan geldiği zaman kendisini bu halde görün istememiştir.

Fakat orada çok kalamaz. Sabaha karşı şiddetli bir kriz gelir, ev halkına haber vermeye bile vakit bulamazlar. Zaten vücudu dirençli değildir. Kalbi zayıftır. Titreme başlamıştır. O sırada hastabakıcılardan birini, kızı Selma sanmış ve ona "Kızım geldin mi?" diye sormuş, "Oh, ne memnun oldum. Biraz yanıma gel bakayım" demiştir. Bu sahneyi bozmayan hastabakıcı ile uzun uzadıya, kendi kızı gibi tatlı tatlı konuşarak son nefesini vermiştir.

İki vasiyeti de yerine getirilmiştir. Vasiyetlerden ilki, "Cenazeme kimse çiçek getirmesin!"-dir. Diğeri de Abdülhak Hamit'in yanına gömülmek. Ali Ekrem Bolayır'ın cenazesi Fransız hastanesinden alınarak, Teşvikiye Camii'nde namazı kıldıktan sonra Zincirlikuyu mezarlığına götürülmüştür. Sağlığında genç yaşında oğlu Cezmi öldüğü zaman derin bir kedere gömülen yazarın hastalığı kanserdir ve kurtulamamıştır.⁸ Bir başka kaynakta da ölümünden 36 saat sonra gömülmesini vasiyet ettiği yazılıdır.⁹

Heybeliada'nın İki Çınarı

Türk edebiyatında Heybeliada'nın asırlık çınarlarından birisi Ahmet Rasim, öteki de Hüseyin Rahmi Gürpınar'dır.

5-H. F. "En Yakın Akrabası Anlatıyor", Akşam, Sayı: 6295, 28 Nisan 1936, s.7

6- "Sami Paşazade Sezai'yi Kaybettik" "Tan, Sayı. 368, 27 Nisan 1936, s.3

7- "En Yakın Akrabası Anlatıyor", Akşam, Sayı. 6295, 28 Nisan 1936, s.7

8- "Edebiyat-ı Cedide Neslinden Bir Kayıp Daha", Tan, Sayı. 847, 28 Ağustos 1936, s.6

9- "Şair Ali Ekrem Bolayır Dün Vefat Etti ^", Akşam, Sayı:6776, 28 Ağustos 1937, s.1

Ahmet Rasim (1864 İstanbul- 21 Eylül 1932 Heybeliada) çok yönlü bir yazardır. Hemen her sahada eser vermiştir. Türk matbuat ve edebiyatının üstatlarından birisidir. Elli seneye yakın bir zaman dilimi içinde milli irfan ve kültürümüzde etkili olmaya çalışmıştır. Bu tanınmış muharrir ne yazık ki son bir buçuk sene kadar mefîûc denecek derecede rahatsızdı. Merhumun cenazesi 23 Eylül 1932 Cuma günü öğleden sonra saat 15.00'de Heybeliada'daki evinden kaldırılarak, namazı Deniz Lisesi yanındaki camide kıldıktan sonra Heybeliada Mezarlığına götürülür.

Üstadın çiçeklerle süslü tabutu, omuzlarda değil, havaya kaldırılan ellerin üstünde taşınır. Sabahleyin köprüden kalkan iki vapur, Ahmet Rasim'e son hürmetin vazifelerini yapmağa gelenlerle doludur. Bu kafileler arasında Ruşen Eşref Ünaydın, Halil Nihat Boztepe, Celal Sahir (Erozan), İbrahim Alaettin, milletvekilleri, valilik temsilcileri, İnkılap Lisesi öğrencileri, Darüşşafakalılar, Darülbeydi Heyeti, Cumhurbaşkanını Umumi Kâtibi Hikmet Bey, merhumun üç oğlu ve tarihçi Ahmet Refik Bey, birçok gazeteci bulunmuştur. Heybeliada'daki bir yokuş üzerindeki tek katlı evi dolup taşmıştır. Evin etrafında binlerce kişi toplanmıştır. Ahmet Rasim'in büyük kızı Rasime Hanım, ailenin diğer üyeleri gibi şaşkın ve perişan vaziyettedir. Atatürk'ü temsilen Hikmet Bey'in ifadeleri herkes derinden etkilemiş, Maarif Vekili Reşit Galip, Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, İstanbul Valisi Muhiittin Üstündağ'da ailenin acılarına katılmıştır. Ahmet İhsan Tokgöz, 49 yıllık arkadaşının ayrılığına yanarken, biraz ileride Hüseyin Rahmi Gürpınar, bir ağaca yaslanmış sessiz sedasız, gözyaşlarını dökmektedir. Darüşşafaka Müdürü, eski bir Darüşşafaka mezunu olan Ahmet Rasim'in mezarı başına gelerek, öğrencilerine şöyle hitap etmiştir: "Yavrularım, bu muhterem ölü 56 sene evvel sizden daha küçük bir yaşta, ağacından koparılan bir dal gibi, annesinin kucağından kopararak, sizler gibi yüzlerce yetim arasına katılmıştı. O, gecelerce Darüşşafaka'nın kalın duvarları arasında gizli gizli ağladı, annesinin hasretiyle yürekleri dağıldı. Fakat o aziz ve şefkatli yurttan gene ağlayarak ayrıldı." Müdür Bey, yavrularına yarı hepsinin de birer Ahmet Rasim kadar yurtlarına bağlı, faydalı, özlü ve temiz olacaklarını söyleyerek nutkunu bitirmiş, onu, Matbuat Cemiyeti adına Refik

Ahmet Bey'in sözlerinden sonra Üstad, toprağı ve çiçekleriyle baş başa bırakılmıştır. Böylece Ahmet Rasim, çok sevdiği bir sonbahar günü, en sevdiği yere gömülmüştür.¹⁰

Heybeliada'ya gömülen yazarlarımızdan birisi de Hüseyin Rahmi Gürpınar'dır (1864-İstanbul, 8 Mart 1944, İstanbul). Çok verimli bir yazardı. Mülkiye mektebini bitirdikten sonra yazı ve matbuat hayatına atılmıştır. Büyük Millet Meclisinin beşinci ve altıncı devrelerinde Kütahya milletvekili olarak hizmet etmiştir.

Hüseyin Rahmi'nin evine gitmek için dik bir yokuş çıkmak gerekir. Hayatında gürültüden hoşlanmayan yazar hakkında yeğeni Bayan Safder Gürpınar'dan alınan bilgiye göre kendisi son dakikalarna kadar yanındadır. Ölümünden yedi sekiz gün önce kendisiyle görüşmeye gelen biriyle ilgili şikayetini Safder'in Gürpınar'ın ağzından kaydedelim:

"Geçen perşembe günü idi. Ben evde yokken bir misafir gelmiş. Onu iki saat soğuk salonda lafa tutmuş. Ben akşam eve dönünce: "Safder" dedi. Bu adam beni pek yordu. Hem üşüdüm de. Kendimi iyi hissetmiyorum. Kırgınlığım var. Hastalandım galiba". "Gerçekten de öyle olur. Zatiirrie tutulur. Ölünceye kadar kendini kaybetmez ama hastalığı giderek artar, yazarın ümitsizliği çoğalır. Hastalığının dördüncü günü tedavisi ile meşgul olan Dr. Mesut Tekinalp, bir hastabakıcıya lüzum olduğunu söyler. Bunun üzerine hemşire Hatice Tuncer'i getirirler. Köşkte bulunan üç kişiden biri de Bayan Hatice'dir. Saat ondur. Birden kalkmak ister, hemşire Hatice de kalkmamasını söyler. Ona "Hemşire Hanım nafi bu hastalıktan kurtulamayacağım" der. Nedenini sorduğunda yumruğu ile göğsünü gösterir. Saat 11'den sonra da fenalaşır. Bir ara sayıklamaya başlar: "Ankara'dan misafirler geldi. İyi karşılayınız". Bu onun son sözleridir. Aslında pazartesi gününe;(hafta başına) kadar ölüm döşeğinde okumaya ve yazmaya devam eden yazar, hafta sonuna varmadan vefat etmiştir. Her gün sabahları saat 7-8 'de kalkıp, kahvaltısını kendi eliyle hazırladıktan, kahvesini içtikten sonra yazı masasına geçen yazarın ömrü böylece tamamlanmış olur.¹¹

Büyük romancının cenazesi, sevdiklerinin gözyaşları arasında kaldırılmıştır. Merasimde basın, maarif, fikir ve sanat mensuplarının yanında kendisini seven dostları bulunmuştur. Gürpınar'ın tabutu, saat 13.00'de Heybeliada-

10-Mekki Sait, "Ahmet Rasim'in Cenazesi, Sonsuz Bir Hürmet, Derin ve Onulmaz Bir Acı Arasında Medfenine Emanet Edildi", Cumhuriyet, Sayı. 3012-3013, 24 -25 Eylül 1932, s.1,

11- Hayri Alp, "Üstad Hüseyin Rahmi Bugün Defnediliyor", Cumhuriyet, Sayı. 7028, 10 Mart 1944, s.1-2

da'nın çamlarla çevrili sakin bir köşesinde bulunan evinden alınmış, eller üzerinde Adanın camiine getirilmiştir. Burada cenaze namazı kılındıktan sonra tekrar eller üzerinde Heybeliada kabristanına götürülerek 40 sene birlikte yaşadığı ve çok sevdiği dostu, arkadaşı merhum Miralay Hulusi Bey'in yanında hazırlanan mezarına gömülmüştür.¹²

84 Yaşında Vefat Eden Güzide Bir İnsan

Bu güzide insan Leyla Hanım'dan (Doğumu: 1850, İstanbul, -Ölümü 6 Aralık 1936, İstanbul) başkası değildir. Türk edebiyatının hanım (kadın) şairlerimizden birisidir. Mütareke senelerinde **Vakit** ve **İleri** gazetelerinde saray hatıralarına, harem âdetlerine dair birçok (seksen kadar) makaleler yazmıştır. Bu yazılar Fransızcaya tercüme edilerek kitaplaşmış, Alman ve Çekya lisanlarına da nakledilmiştir.¹³

Mesnevi şerhi yazarı Giritli Sırrı Paşa'nın eşidir. Hekim İsmail Paşa'nın kızıdır. İki oğlu, iki kızı vardır. Oğullarının ikincisi Mimar Vedat (Tek) in, İstanbul'un işgal yıllarında Belediye Başkanı olan Yusuf Razi Bey'in anneleridir. Sarayda bulunduğu sıralarda müzik eğitimini geliştirmiş, piyanodaki kuvvet ve mahareti herkesi hayran bırakmıştır. Musiki üstatlarımızdan Medeni Aziz Efendi ile Asdik ustadan meşk etmiş olan Leyla Hanım'ın besteleri, peşrevleri, uzmanlarca çok takdir edilmiştir. Kaynaklar, Leyla Hanım'ın İzmir köylülerinden bir defa işittiği şarkıyı hemen notaya çektiğini zikretmektedir. Nazik, hoş sohbet bir Türk kadını olan Leyla Hanım, Süleyman Nazif'in yakın dostu ve arkadaşısıdır. Damadı Mehmet Ali Ayni'nin Kızıltoprak'taki köşkünde vefat eden Leyla Hanım'ın cenazesi 7 Birinci kânun (Aralık) 1936, pazar-tesi günü kaldırılmıştır.¹⁴ Kadıköy iskelesine indirilen cenaze, buradan Sirkeci araba vapuru iskelesine getirilmiş ve aynı merasimle Nuruosmaniye Camii'ne nakl olunmuştur. Akraba ve ahabplarından oluşan büyük bir kalabalığın katılımıyla cenaze namazı Nuruosmaniye Camii'nde kılındıktan sonra ebedi istirahatgâhına konulmuştur.¹⁵ "Yaşlı gittim şen geldim" dizesiyle ünlü marşın ve "Seni sevda çiçeğim, tac-ı serim" (hicaz) gibi şarkıların bestekâr olan Leyla Hanım için "Leyla Hanım göçmüşse ar-

kasından kendi gibi bir sürü yadigâr-ı marifet ve bir sürü de iffet ve nezahet bırakmıştır" denilmiştir.¹⁶

Zaman Çok Şeyi Unutturuyor

Ziya Gökalp, akrabası Vecihe Hanımla evlenmişti. Gökalp'in bütün hayatında en vefakâr arkadaşı, bütün müşkül anlarında onun yegâne tesellisi olmuştur. Gökalp'in vefatından sonra kederli bir hayat sürmüş, son zamanlarda hastalandığı için tedavi altına alınmıştır.¹⁷ Vecihe Hanım öldüğü zaman arkada üç kız çocuğu kalmıştır. En büyük kızı Seniha Hanım evlidir, diğer iki çocuğu okul çağındadır.

Vecihi Hanım, 29 Nisan 1934 Pazar günü, sabah saatlerinde vefat etmiştir. Bir müddetten beri ağır hasta olarak yatığı Sağlık Yurdu'nda hayata gözlerini kapamıştır. Cenazesi 30 Nisan 1934 Pazartesi günü Çağaloğlu'ndaki Sağlık Yurdu'ndan alınarak Fatih Camiine getirilmiştir. Namazı kılındıktan sonra da aile makberegine defnedilmiştir. Bir yazıda "Ziya Gökalp'in kemale ermesinde refikasının da büyük rolü olduğunu kabul etmek lazımdır. Vecihe Hanım, Ziya Bey'in bütün sıkıntılarına ortaklık etmişti. Bu milletin Ziya Gökalp'e duyduğu muhabbet ve minnetin bir kısmı da karısı Vecihe Hanım'a aittir" denilmektedir.¹⁸

Vâlâ Nureddin, "Benim Görüşüm" köşesinde,

12-Hayri Alp, "Üstad Hüseyin Rahmi Bugün Defnediliyor", Cumhuriyet, Sayı. 7028, 10 Mart 1944, s.1-2

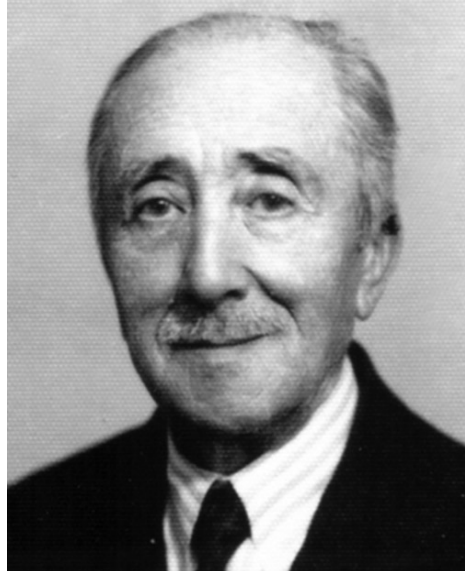
13-"Şair ve Bestekâr Bayan Leyla İrtihâl Etti", Tan, Sayı. 590, 7 Aralık 1936, s.7

14-"Şair ve Bestekâr Leyla Öldü", Cumhuriyet, Sayı:4517, 8 Birinci kânun 1936, s.2

15-"Şair Leyla'nın Cenazesi Dün Kaldırıldı", Cumhuriyet, Sayı. 4517, 8 Birinci kânun 1936, s.2

16- Abdurrahman Adil Eren, "Saire Leyla", Tan, Sayı. 10 Birinci kânun 1936, s.5

17- "Hazin Bir İrtihal", Milliyet, Sayı. 2951, 30 Nisan 1934, s.4

"Kadirşinaslık" başlığı altındaki yazısında bu konuya şöyle değinmiştir:

"Bütün gazeteler yazdı.

Ziya Gökalp merhumun zevcesi vefat etmiş. Hangi evden kaldırılıp nereye defnolunacağı da ilân edildi. Dün akşam rastladığım Ağaoğlu Ahmet Bey, şu acıklı vaziyeti anlattı:

"Cenaze evinde yedi erkek, beş kadındık. Erkeklerden üçü ben ve oğullarım, biri de merhumun damadıydı. Kadınlardan ikisi benim kızlarım, biri ev sahibesi Rum madamdı.

Kadirşinaslığın derecesini düşünün. On iki kişi toplanabilmiş. Dünyanın her yerinde, hatta yüz sene evvel ölen filanca derecedeki meşhur bir adamın torununa bir hal ârz olunca, bütün matbuat, bütün millet ayaklanıyor.

Canlılardan vazgeçiniz. Millete mal olmuş şahsiyetlerin enfiye kutuları, eski terlikleri bile müzelere kaldırılıyor, kıymetli yadigarlar halinde saklanıyor.

Bizde ise, gazetelerde ilan olunduğu halde Ziya Gökalp'ın yirmi senelik arkadaşına karşı bu derece lâkaydlık..."¹⁹

Cemaatsiz Cenaze

Sadece Vecihe Hanım'a değil, Türk sahnesinin ilk büyük inkılabını başaran kadın olarak bilinen Afife Jale'ye (1902-1941) de vefatsızlık yapılmıştır. Nizamettin Nazif'e göre Belediye, Vilayet, fikir, neşriyat ve güzel sanatlar âlemi bu hatada pay sahibidir. Bakırköy hastanesinde uzun ve ızdıraplı bir mücadeleden sonra hayatı

sona ermiştir. Türk sahne edebiyatını yabancı kadınların çetrefil dilinden kurtaran, bu yolda gençliğini, istikbalini, hayatını, her şeyini feda etmiş Afife Jale'nin tabutunu, aktör büyük Behzad ile aktör iri Sadi ve iki üç gazeteci, bir bekleme mezarına götürmüştür. Bu, acınacak bir haldir. İstanbul'da böyle önemli bir şahsiyete layık bir cenaze alayı, milli bir cenaze alayı yapılmasını herhangi bir kurumun üstlenmemesi, bir büyük hata, affedilmez bir unutkanlık ve büyük bir ayıptır.²⁰

Refii Cevad Ulunay da "İlk Türk Kadın Artisti" başlıklı yazısında şu görüşlerine yer vermiştir: "Geçen gün gazetelerden birinde bütün cemaati iki üç kişiden ibaret bir cenaze resmi gördüm. Bu cemaatsiz o kadar ehemmiyetli bir şahsiyete mi ait bulunuyordu ki resmî gazete sütunlarına geçiyor.

"-Evet"

Ulunay yazısında, "Türk kadın sanatçılarının pişirdikleri" saydığı Afife Jale'ye neden kadirşinaslık göstermek gerektiğini anlatmaktadır.²¹

Sermet Sami Uysal ise kitabında Afife'den övgüyle bahsettikten sonra bu cesur kadının ünlü bestekâr Selahattin Pınar'la evliliğine dikkat çekmiştir. Selahattin Pınar'ın birinci eşidir. Büyük aşkla yaşanan bu evliliğin Selahattin Pınar'a, "Nereden sevdim o zalim kadını" ve "Anladım sevmeyeceksin beni sen nazlı çiçek" gibi ölümsüz besteler yaptırdığına işaret etmektedir. Ayrıca Afife Jale'nin uyuşturucuya

18-"Ziya Gökalp'ın Refikası Öldü", Son Posta, Sayı. 1351, 30 Nisan 1934, s.8

19- Vâlâ Nû, "Kadirşinaslık", Haber, Sayı: 719, 1 Mayıs 1934, s.3

20- Nizamettin Nazif, "Afife", En Son Havadis, Sayı: 241, 25 Temmuz 1941, s.1

21- Ulunay, "İlk Türk Kadın Artisti", Yeni Sabah, Sayı. 1160, 27 Temmuz 1941, s.3

düşkünlüğü yüzünden son yıllarını Bakırköy Akıl ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde geçirdiğini bildirmiştir.²²

Musiki Dünyasından Bir Örnek

Derviş Halil Efendi'nin oğlu, Celal Güzelses, 1900'de Diyarbakır'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı Mehmet Celâlettin'dir. 16 yaşındayken babası vefat etmiştir. Annesi Lütfiye Hanım, onu mahalle mektebine vermiştir. Çok erken yaşta Kur'an okumaya başlamış, kısa sürede hafız olmuştur. Şeyh Zeki Efendi tekkesine giderek musiki bilgisini geliştirmiştir. İlerleyen yıllarda da Hafız Mehmet Efendi'den usul ve makam bilgisini derinleştirmiştir.

Mustafa Kemal, 18 Mart 1917 Diyarbakır'da 2.Ordu Komutanlığına getirildikten sonra Celâl Güzelses'i ilk defa sesini dinleyip çok beğenmiştir. 1932 'de Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk'ün huzurunda fasıl yapanlar arasındadır. Urfa, Elâzığ, Erzurum, Muş dolaylarından musiki parçaları okuduktan sonra Atatürk ona şöyle der: "Celâl sen Şarkın bülbülüsün. Plâklarına da öyle yazdır. O tarihten itibaren öyle anılır. 1934 de Soyadı kanunu çıkınca "Güzelses" soyadını almıştır. Sermet Sami Uysal, o günden sonra "Hoşses, İçlises, Gürses, Yüceses, Tatlıses..." gibi soy adlar türediğine dikkati çeker. Gençken müezzinlik yapan, tasavvufa gönül veren, Ulu Cami'ye baş müezzin olarak görevlendirilir. Hasta olmasına rağmen Diyarbakır Yüksek Tahsil Yurdu öğrencilerine Ankara'da verdiği konser sonrasında soğuk ve karlı bir kış gününde üşütmüştür. Diyarbakır'a dönüşünde otuz üç gün yatakta yatar. Nihayet hastalığına münenjit tüberküloz teşhisi konur.

Sermet Sami Uysal'ın belirttiğine göre ölümden birkaç gün önce eşine, dostuna, "Ben bu akşam rüyamda Hazreti Rûfai'yi gördüm. Her hastalığımda rüyama gelir, Celal kalk dedi. Bu sefer "Celal Yat" dedi. Ben sizlere Allahısızlarladık diyorum. Benim iyileşmem için kimse gelip okumasın. Bizler o ilahi kuvvetin dediğine ve yaptığımıza tabiyiz. Hiç kimse okumakla, üflemeyle iyileşmez" der.

Celâl Güzelses, son nefesini vermeden önce şöyle bir olay gerçekleştiğini anlatırlar: Arkadaşları Palu Camii'nin minaresinden selâsını verirken, kendi de selâsını evinin penceresinden yüksek sesle okur.

Ölümünün ertesi günü 2 Şubat 1959'da Diyarbakır'da yer yerinden oynar. Her yaştan, her sınıftan ve o çevredeki her ırktan insanın büyük sevgisini, hayranlığını kazanmış olan Güzelses'in cenazesi uzun yıllar hizmet ettiği Ulu Camii'nden alınarak, yüz yıl önce ancak "ermiş" kimseler için yapılan defler eşliğinde ilahiler okunarak, tekbirler çekilerek yapılan cenaze töreninden sonra vaziyeti üzerine çok sevdiği ve müridi olduğu Şeyh Zeki Efendi'nin kabrinin alt kısmına defnedilir.²³

Vefat Etmedikleri Halde Basında Vefat Haberi Çıkanlar

Buna iki örnek verilebilir: İlki artist Melek Hanımdır. Tan gazetesinde "Sanatkâr Melek Öldü" diye bir haber çıkar. "Sanat âlemimiz, kıymetli bir uzvunu daha kaybetti. Şehir Tiyatrosunun Kral Lir temsilinde ağızından kan gelecek tedavi altına alınan bestekâr Muhlis Sabahattin'in kızı ve Dünya Güzellik Kraliçesi Bayan Keriman Halis'in kardeş çocuğu sanatkâr Bayan Melek henüz çok genç bir yaşta gözlerini hayata yummuş bulunuyor" denir. Hakkında daha başka bilgiler verilir. Onun ölümünün, tiyatromuz için büyük bir kayıp olduğu belirtilir.²⁴ Aynı gazete bunun yanlış bir haber olduğu, Melek Hanım'ın geçici bir kriz geçirdiği ve sanatoryuma kaldırıldığı, orada tedavi gördüğü ifade edilerek, bir önceki haber düzeltilmiştir.²⁵

Refik Halit Karay için de böyle bir haber gazetelerde çıkmıştır. Yazar, yurt dışında sürgündedir. İşte o sıralarda Cumhuriyet gazetesinde Adana'dan gönderilmiş telgraf çıkar. Telgrafta, "Refik Halit'in son günlerde bir hastalığa tutulduğunu, Suriye'den gelen yolcular söylüyor" yazmaktadır. Sağlığı yerinde olan Refik Halit, bunu okuyunca bir muziplik yapmaya karar verir. Halep'ten aynı gazeteye "Remzi" imasıyla kendisi bir telgraf çeker. "Refik Halit, iltihabı sehâya'dan vefat etti." Telgraf gazetede resmiyle birlikte çıkar. Ondan sonrası tam bir komedidir.

Gazetelerde ölümü hakkında yazılar yayımlanmaya başlar: **Serveti Fünun, Cumhuriyet, İktidam, Vatan, Yeni Adana, Son Telgraf, Tevhidi Efkar** adlı yayın organları vasıtasıyla bu haber yayılır ve genişler. Refik Halit, olayın büyüdüğünü görünce, bir doktorun imzasıyla Matbuat Cemiyetine yolladığı telgrafla yaşadığını be-

22- Sermet Sami Uysal, "Baki Kalan Bu Kübbede", LGM Yayınları İstanbul 2005, s.36-37

23-Sermet Sami Uysal, "Celâl Güzelses" Baki Kalan Bu Kübbede", LGM Yayınları, İstanbul 2005, s.430-431, ^

24-"Sanatkâr Melek Öldü", Tan, Sayı: 705, 6 Nisan 1937, s.4

25-"Artist Melek Aramızda", Tan, Sayı: 706, 7 Nisan 1937, s.4

lirtir. Bu sefer Vakit gazetesinde "Refik Halit, Öldü mü Ölmedi mi? El'an Meçhuldür" şeklinde bir yazı yayımlanır. Kısaca bu olay basını bir hayli meşgul etmiş, sonunda gerçek ortaya çıkmıştır.²⁶

Sonuç

Her insan gibi şair ve yazarlarımız da ölümlüdür. Biz buraya Tarihçi Refik Ahmet (Altınay), Halikarnas Balıkcısı, Celâl Sahir Erozan, Safveti Nezihî, Filorinalı Nazım, Refii Cevad Ulunay gibi şahsiyetlerin cenaze törenlerini de eklemeyi isterdik. Ancak yer darlığı buna imkân vermemiştir.

Bu insanların hepsi belirli bir hastalıktan yahut rahatsızlıktan vefat etmiştir. Hepsî ömürlerini tamamlamıştır. Ömer Seyfettin, Rüstü Onur gibi çok erken yaşlarda dünyaya veda etmişlerdir. Halikarnas Balıkcısı'nın eserlerinde sözünü ettiği denizciler gibi boğulup yahut kaybolup gitmemişlerdir. Yani mezarları bellidir.

Bizce, Şinasi, Afife Jale, Ziya Gökalp'in eşi daha görkemli bir cenaze törenini hak etmişlerdir. Yazık ki bu çeşitli sebepler yüzünden gerçekleştirilememiştir.

Abdülhak Hamit ise şanslı bir insandır. Zincirlikuyu Mezarlığının ilk misafiridir. Namık Kemal'in oğlu, yani Cezmi'nin babası Ali Ekrem Bolayır da onun yanına gömülmesini vasiyet etmiş ve Hamit'e ne kadar bağlı olduğunu adeta göstermiştir. Sami Paşazade Sezai için de Abdülhak Hamit, son derece saygın bir şairdir, kendisini zayıflamış bir halde görmesini istememiştir. Kısaca onun üzüleceğini düşünmüştür. Sami Paşazade Sezai de çok yakından bildiği konak hayatına ilişkin izlenimleri, tespitleri ve anılarını tamamlayamadan vefat etmiştir. Oysa bu eser bizim için neredeyse belge

değerinde bir eser olacaktı. Maalesef bundan mahrum kaldık.

Ahmet Haşim'in, Cenap Şehabettin'in cenaze törenindeki konuşmaları bir hayli mübalağalıdır. Cenap'ın cenazesinin karlı bir havada kaldırılması güzel bir tesadüftür. Faruk Nafiz, Mithat Cemal, Yusuf Ziya gibi cenaze törenine katılanlar, dönüşte Zeytinburnu civarında karlara saplanmışlar, arabalarını yakındaki kışladan bir munga asker gelerek onları kurtarmıştır.

Ahmet İhsan Tokgöz ise konuşmasında, çok eski arkadaşı olan Ahmet Rasim'i, "çalışkan, doğru ve vefalı insan" olarak nitelendirmiş ve gözyaşları içinde uğurlamıştır. Refik Halit Karay'ın ölümüyle ilgili basında çıkan haberler ise onun mizaha düşkünlüğünden kaynaklanmıştır.

Kısaca kültürümüze zenginlikler kazandıran, ufkumuza, yeni yeni görüşler getiren bu değerlerimizi saygıyla anmak geride kalanlara düşen en önemli bir görevdir.

26- Hikmet Münir Ebcioğlu, Kendi Yazılan İle Refik Halit Karay, Semih Lütfi Kitabevi, (tarihsiz), s.58-62

ACZİMİN GİRYESİ

Ahmet
Sevgi

FİKİR VE HİS

*Fikir ve his; bunlar birbirini tamamlayan iki unsur,
His, fikir silahını ateşledi mi, dayanmaz değme sur.*

5 Temmuz 2024

(Ahmet Sevgi)

DOĞU TÜRKİSTAN'DAN KONYA'YA: KAZAKLARIN DESTANSI GÖÇÜ

**PROF. DR.
ABDULVAHAP
KARA**

(MİMAR SİNAN GÜZEL
SANATLAR ÜNİVERSİTESİ)

Konya'nın Karatay İlçesi İsmil Kasabasına 1955'te iskanlı göçmen olarak yerleştirilen 61 aile, toplamda 244 Kazak Türkünün anavatanı Doğu Türkistan'ın kuzeyinde Altay bölgesidir. Altay Kazakları, Rusya ve Çin arasında 1860 Pekin anlaşması ve 1864 Çaveşek protokolları çerçevesinde iki ülkenin sınırları çizildiğinde, Kazakistan'dan soydaşlarından bölünerek, Çin hâkimiyeti içinde kalmıştır. Diğer bir deyişle, Doğu Türkistan'daki Kazakların yaşadığı topraklar onların asırlardır yaşaya geldiği tabii vatanlarıdır.

Göçün Sebepleri: Kazaklar bölgede konargöçer hayvancılıkla meşgul olarak yaşadılar. Doğu Türkistan Pekin Hükümetinin hâkimiyet alanında olmasına rağmen, Kazaklar kendi içlerinde özerk bir hayat sürmekteydiler. Çinli Valiler bölgedeki Kazak ve Uygur Türkleri üzerindeki hâkimiyetlerini kuvvetlendirmek istedikçe baskı ve zulüm artmaktaydı. Bu durum, özellikle Doğu Türkistan'ın Çinli Genel Valileri olan Jin Shu Ren (1928-1933) ve Sheng Shi Tsai (1933-1944) yıllarında tahammül sınırlarını aştı. Bu dönemde insanlar en ufak suçlardan idam edildi. Yerli halkın arazileri müsadere edilerek Çinli göçmenlere taksim edildi. Türkçe eğitim ve öğretim kısıtlandı. Kazak ve Uygur Türklerinden alınan vergiler ağırlaştırıldı. Toplumun ileri gelenleri tutuklandı. Bunlar bölgedeki Uygur ve Kazakların isyanına yol açtı. İsyancılar kısa süreli başarılar kazandıysa da, sayıca ve teçizatça üstün Genel Valiliğin kuvvetlerine uzun süre karşı koymaları mümkün değildi. Bu durum özellikle konargöçer hayat süren Kazakları

baskı ve zulüm altında yaşamaktan, hür ve serbest yaşayabilecekleri bölgelere göç etme kararı almasına sebep oldu.

Göçün Aşamaları:

Doğu Türkistan'da Çinli Genel Valilerin baskılarına maruz kalan Kazakların göçü birden ve doğrudan doğruya Türkiye'ye yapılmadı. 1935'ten 1952'e kadar 17 yıllık uzun bir süreçte aşama aşama gerçekleşti.

Göçün birinci aşaması

Kazakların Doğu Türkistan Genel Valisi Sheng Shi Tsai'nin baskısından doğudaki Döngenler yani Çinli Müslümanların yönetimindeki Gansu eyaletine göçleri Türkiye'ye göçün başlangıç, yani ilk aşamasını oluşturur. 1935'te okullarda Türkçe eğitim durdurularak, Kazak Türklerinin ileri gelenleri tutuklanmaya başlayınca, Kumul ve Barköl bölgesinde yaşamakta olan Kazaklar baskıdan kurtuluş yolu aramaya başladılar. Macan Şanya, Eren Han, Elishan Teyci ve Zayıf Teyci gibi Kazak liderleri 1935 Ağustos'unda Köysu'da gizli bir kurtulay yaptılar. Doğu Türkistan Genel Valisi Sheng Shi Tsai'nin kuvvetlerine karşı Gansu ve Şinhay Eyaletlerinin Valisi Çinli Müslüman General Ma Pu Fang'dan yardım isteme kararlaştırıldı. Ancak, oradan yardım alma imkânı olmadı.

Bunun üzerine, Elishan Teyci önderliğindeki bir grup Kazak 1936 baharında Döngenler yönettiği Gansu Eyaleti'ne hicret etti. Ancak bu hicret

kolay gerçekleşmedi. Yol boyu Doğu Türkistan'ın Çinli Genel Valisinin sevk ettiği Çinli askerlerle çarpışmalar yaşandı. Gansu'ya gelen kafileler Döngenlerce iyi karşılandı. Misafirperverlik gösterildi. Bunun üzerine üç ay sonra Zayıf Teyci başkanlığındaki ikinci grup Kazak, Barköl'den Gansu'ya hicret etti.

Doğu Türkistan'ın Barköl ve havasındaki Kazakların Gansu'ya göçü Altay havalisindeki Kazaklar arasında büyük heyecan doğurdu. Çünkü onlar da Doğu Türkistan'ın Çinli Genel Valisi Sheng Shi Tsai'in baskısı altında eziliyorlardı. Hatta bu baskı, Barköl Kazaklarının Gansu'ya göçünden sonra daha da arttırıldı. Bunun üzerine Doğu Türkistan'ın Altay havalisindeki Kazak liderleri 1937 Kasım'ında bir toplantı yaptılar. Nur Ali Bey'in evinde yapılan toplantıya Ayımbet, Hüseyin Teyci ve Sultan Şerif gibi liderler katıldı. Bu toplantıda onlar da Gansu'ya göç kararı aldılar. Ancak bu karardan haberdar olan Genel Vali Sheng Shi Tsai hava desteğine sahip birlikleri üzerlerine sevk etti. Şiddetli çarpışmalara rağmen, Kazaklar Gansu'ya varmaya muvaffak oldular.

Böylece onlar Gansu'nun Uyrırkın Irka bölgesinde, kendilerinden önce göç etmiş bulunan Elishan ve Zayıf Teycilerin liderliğindeki Kazaklarla buluştular. Karşılaşma büyük sevinç ve heyecana vesile oldu. Böylece Doğu Türkistan'ın Çinli Genel Valisi Sheng Shi Tsai'in mezaliminden şimdilik kurtulan Barköl, Kumul ve Altay bölgesi Kazakları Gansu'da toplanmış bulunuyordu. 1937 yılı sonunda Elishan Teyci Döngen Generali Ma Pu Fang ile görüşmek üzere Şinhay'a hareket etti. Elishan Teyci, Şinhay'a Nanking'den gelmiş bulunan Uygur Türkleri'nin lideri İsa Yusuf Alptekin ile de karşılaştı. İki lider

birbirlerini ilk defa görmeye birlikte, duygulu ve heyecanlı bir görüşme yaptılar. Ma Pu Fang, ikisini de sarayında kabul ederek maddi ve manevi yardımda bulunmayı taahhüt etti. Böylece Kazaklar Gansu'da huzur dolu günler geçirmeye başladı. Ancak bu barış günleri iki yıldan fazla sürmedi.

Pekin'deki Chang Kai Shek hükümeti Döngen Generale Kazakları vatanlarına geri göndermesi yolunda baskı yapmaya başlamıştı. General Ma bu baskılara pek boyun eğmedi. Çünkü, Çin bir taraftan iç karışıklıkları yaşadığı ve diğer taraftan Japonya ile savaş halinde bulunmaktaydı. Pekin Hükümeti Ma'ya söz geçiremeyince, onun Kazakların yaşadığı Sıcıv bölgesinin komutanı Ma Lu Jang'ı elde etti. Onun vasıtasıyla Kazaklara baskı kurdu. Ma Lu Jang Kazakların atlarını ve silahlarını türlü bahanelerle müsadere etmeye başladı. Ma Lu Jang'ın baskısının gün geçtikçe arttığını gören Kazak liderleri Elishan Teyci'nin evinde bir durum değerlendirilmesi yaparak komutanın tutumunun dostça olmadığı ve bu sebeple Gansu'dan hür dünyaya göç edilmesi kararı alındı. Böylece göçün ikinci aşaması, Gansu'dan Hindistan'a göç başladı. Bu göç türlü engellerle karşılaştı.

Göçün ikinci aşaması

Öncelikle Ma Lu Jang bu göçe engel olmak istedi. Ma Lu Jang, 1939 Mayıs'ında Tibet'e doğru yola çıkan Elishan kafilisine elçiler yolladı ve türlü vaatlerde bulunarak geri dönmeye ikna etti. Uyrırkın Irka'ya dönmeleri halinde eskisi gibi baskı görmeden rahat yaşayacakları söylendi. Bunun için silahlarını teslim etmeleri istendi. Silahlarını verip Uyrırkın Irka'ya dönüş yolunda Sadim ovasında mola verildiği esnada, Ma Lu Jang Elishan Teyci ve arkadaşlarını tutukladı.

Ancak Kazaklar, gece yarısı askerler uykuya daldığı sırada balta, kürek, taş ve sopa türünden ellerine geçen cisimlerle saldırarak Elishan ve arkadaşlarını kurtardılar. Komutan Ma Lu Jang ve askerlerini öldürdüler. Tekrar Tibet`e doğru yola çıkıldı.

Bu olaydan sonra Gansu`daki diğer Kazakların orada kalmalarına imkân kalmadı. Zayıf Teyci ve arkadaşları bir toplantı yaparak Elishan Teyci`nin peşisıra Tibet üzerinden Hindistan`a göç kararı aldı. Kafiye Eylül 1939`da yola çıktı. İki kafiye, Tibet`in Nakşa bölgesinde buluştular. Ancak onların buraya kadar gelmeleri kolay olmadı. Yolda, kendilerine engellemek isteyen gerek Çin ve Tibet askerleriyle zaman zaman çarpışmak zorunda kaldılar. Kazakların savaşta ve silah kullanmaktaki maharetleri bu engelleri yollarından kaldırmalarında önemli rol oynadı. Ayrıca Kazaklar, ağır tabiat şartlarıyla da mücadele etmek zorundaydılar. Tibet`in yüksek rakımlı tepelerindeki oksijen yetersizliğinden ortaya çıkan "ıs hastalığı"ndan çok insan vefat etti.

Onlardan biri de göç liderlerinden Zayıf Teyci idi. Onun yardımcısı ve daha sonra Konya Kazaklarının ileri gelenlerinden olacak göç liderlerinden Koca Abdullah Savaş`ın babası Sekey Şanya da bu hastalıktan Tibet`te vefat etti. Ayrıca kış şartlarında kar, tipi ve soğuşuna karşı mücadele ettiler. Onları en çok, soğuk ve buzda kaya gibi sertleşmiş topraklarda ölüleri için mezar kazmak zorladı. Ayrıca zaman zaman Tibetlilerin de saldırılarına maruz kaldılar. Bütün bu zorluklardan sonra Kazak kafiyesi Eylül 1941`de Hindistan sınırına vardı. Hindistan ve Pakistan`da göçün üçüncü aşaması yaşanmaya başlandı.

Göçün üçüncü aşaması

Tibet sınırını aşarak Hindistan`a

geçmekle Kazakların sorunları çözülmeydi. Bölgenin Kazakların alışık olmadığı tropikal iklim şartları ve salgın hastalıkları çok sayıda ölümlere yol açtı.

Ancak zamanla Hindistan`daki hayata uyum sağlayan Kazaklar Muzafferabad, Haydarabad, Bopal, Matar, Lahor, Peşaver, Ravalpindi ve Taksila gibi şehirlerde çeşitli işlerde çalıştılar, el sanatlarıyla uğraştılar ve ticaret yaparak geçimlerini sağladılar. 1947`de Hindistan`ın ikiye bölünmesinden sonra, Kazaklar Pakistan`a yerleştiler.

Kazaklar 1941`den 1952`ye kadar geçen zaman zarfında Hindistan ve Pakistan`a alıştılar. Yerli Müslüman ahaliden destek de gördüler. Ancak, dil ve kültür farklılığından dolayı kendilerini rahat hissetmiyorlardı. Bundan dolayı, bütün arzuları aynı kök ve tarihten olan Türkiye`ye göç edip yeni nesillerinin orada yetişmelerini sağlamaktı. Kazakların göçünün dördüncü aşamasını Türkiye göç hareketi oluşturmaktadır.

Göçün dördüncü aşaması

Kazaklar, II. Dünya Savaşının sona ermesinden sonra, Hindistan Türkiye Büyükelçiliğine müracaat ederek, Türkiye`ye göç taleplerini iletiler. Ancak, savaşa girmemekle beraberin, o döneminin sıkıntılarını henüz üzerinden atamayan Türkiye, yeni mültecileri kabul etmeye imkânların müsait olmadığı gerekçesiyle bu talebi reddetti. Aradan birkaç yıl geçtikten sonra, Kazak ileri gelenleri toplanarak Türkiye`ye göç talebini yineleyip takip etmek ve Kazaklar arasında birlik ve dayanışmayı tesis etmek için bir dernek kurmanın gerekliliğine karar verdiler. Böylece 1949`da Peşaver kentinde, Doğu Türkistan Kazak Muhacirin Derneği kuruldu. Dernek Başkanlığına Osman Teyci, Başkan Yardımcılığına

Konya İsmil Kasabası Kazakları Traktörleriyle

Hamza Zalın (İnan), Genel Sekreterliğe Ateyhan Bilgin, Katıplığe Halife Altay ve Veznedarlığa Kayımdolla (İyimolla) seçildi. Dernek Yönetim Kurulunun diğer üyelerini Abdülkebir Akyol, Kaliy Jadik, Beksultan Gökay, Uyadan Akay ve Tursunbay Kubilay oluşturdu. Cemiyet kurulumu kurulmaz ilk iş olarak Pakistan'ın muhtelif şehirlerinde yaşayan Kazakların listesi hazırlandı. Daha sonra, 1950 Şubat'ında bu liste Türkiye Pakistan Büyükelçisi Nebil Batu'ya teslim edilerek Türkiye'ye göç etme isteği iletili.

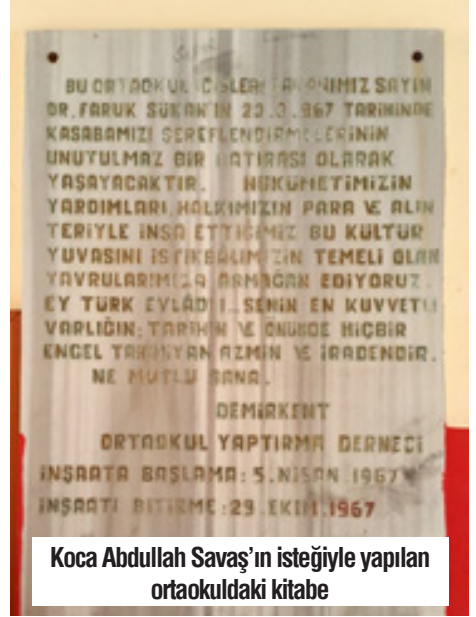
Bir yıl sonra Ankara'dan gelen cevapta, Kazakların Türkiye'ye iskânlı göçmen olarak kabul edilecekleri, ancak bürokratik işlerin tamamlanması için bir süre beklemelemlerinin gerektiği bildirildi. Bu arada, 1950'de Doğu Türkistan'dan ikinci Kazak göç kafilesi Keşmir'e gelmiş bulunuyordu. Bu kafiye Alibek Hakim, Delilhan Canaltay, Hüseyin Teyci ve Sultan Şerif Teyci liderliğindeki Kazak Türkleri ile İsa Yusuf Alptekin ile Mehmet Emin Buğra liderliğindeki Uygur Türkleriydi. Bu grup 1949'da Mao Zedong liderliğinde gerçekleşen komünist ihtilalin getirdiği yeni yönetime boyun eğmek istemedikleri için hür dünyaya doğru yola çıkmışlardı. 1951'de Doğu Türkistan Türklerinin

bağımsızlık mücadelesinin sembol kahramanı Osman Batur'un yakalanarak idam edilmesi üzerine göç hareketi hızlandı. Bu grup da önceki göçtekiler gibi hem Çin ve hem de Tibet askeriyle çarpışa çarpışa ulaştıkları Hindistan sınırından geçerek Keşmir'e gelmişlerdi. Pakistan'daki Kazaklar, onlarla temasa geçerek Türkiye'ye göç için yaptıkları müracaatın kabul edildiğini, kendilerinin de hemen bu yolda müracaatta bulunmaları tavsiye edildi. Böylece Türkiye'de bir araya da gelebileceklerdi.

Başbakan Adnan Menderes'in başkanlığında toplanan Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 13 Mart 1952 günkü kararıyla Pakistan, Hindistan ve Keşmir'deki 1850 kadar Kazak iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye resmen kabul edildiler. Eylül 1952'den itibaren 1954 senesinin Nisanına kadar Kazaklar gruplar halinde Türkiye'ye geldiler. Önce Zeytinburnu, Tuzla ve Sirkeci'deki göçmen misafirhanelerine yerleştirdiler. Burada iki sene kadar dil ve meslek kurslarına tabi tutuldular. Daha sonra, Manisa Salihli, Kayseri Develi, Niğde Altayköy, Nevşehir Aksaray ve Konya İsmil gibi Anadolu'nun çeşitli bölgelerine iskân edildiler. Bunlardan 244 kişi Konya İsmil'e

Resim: Koca Abdullah Savaş İsmil'de akrabaları ve oğlu Abdurrahman ile.

Koca Abdullah Savaş'ın isteğiyle yapılan ortaokuldaki kitabe

yerleştirildi. Buraya yerleşen Kazaklardan ve Konya İsmil Kazak Derneği'nin kurucu başkanı Ömer Yiğit 1955'te Konya İsmil'e gelip yerleşmelerini şöyle anlatıyor:

"Konya'nın İsmil Kasabasına 61 hane, 244 nüfus olarak yerleştirildik. Önce çadırlara yerleştirildik. Sonra imece usulü kendi evlerimizi inşa ettik. Birlik ve beraberlik içinde tarımla uğraşarak çiftçiliğe başladık."

Altaylarda avcılık ve hayvancılıkla geçimini sağlayan Kazak Türklerine Konya'da ilk günlerinde çiftçilik yapmak başlangıçta kolay olmamış.

Kazaklar 1955'de İsmil'e yerleştikten sonra tarımla uğraşmaya başlamıştı. Ancak, Kazaklara verilen tarlalara su kanalları açılmamış olduğundan yeterli sulama yapılamıyor ve ürün alınmıyordu. Belediye yetkilileri de yardımcı olmuyordu. Bunun üzerine Konya Kazaklarının göç lideri Koca Abdullah Savaş Ankara'ya İçişleri Bakanı Faruk Sükan'a giderek derdini anlatır ve bakan hemen Konya Valisini arayarak Türkistanlılara yardımcı olmasını ister. Böylece en kısa zamanda tarlalara su kanalları açılır. Adnan Menderes o yıllarda tarımda

makineleşmeyi başlatmıştı. Köylüleri krediyle traktör almayı teşvik ediyordu. Kazaklara da traktör lazımdı. Ancak bu konudaki müracaatlarına olumlu cevap alamıyor, Kazaklara kullanamayacakları ve aldıkları kredileri ödemeyecekleri endişesi ile traktör verilmiyordu.

Koca Abdullah Savaş daha sonra Konya Valisi Mustafa Tütüncü'nün makamına giderek krediyle traktör almak istediklerini söylüyor. Onun bana anlattığına göre, önce Vali karşı çıkıyor ve şöyle diyor:

"Yahu siz gariban, yoksul adamlarsınız, traktör alıp borca batıp ödeyemeyip daha da perişan olacaksınız, onun için bundan vazgeçin" diyor.

O zaman Koca Abdullah Savaş: "Yani siz bize, yani taa binlerce kilometreden Türkistan'dan düşmanla savaşarak Türkiye gelen 61 hane Kazaklar traktörle tarım yapmasını beceremezler" demek mi istiyorsunuz!

Deyince vali özür dileyip Kazaklara iki traktör almasına müsaade ediyor. Kazaklar da kısa zamanda kredilerini ödeyip ekonomilerini düzeltiyorlar. Bunu gören İsmil'in yerli halkı da traktör alıyor. Böylece İsmil Kasaba-

Koca Abdullah Savaş'ın isteğiyle yapılan İsmil'deki Ortaokul

sında iki olan traktör sayısı kısa zamanda 45-50'ye çıkıyor. Nur içinde yatsın Koca Abdullah Savaş. Üniversitede yüksek tahsil yapmamış, ama gönlüne dokumuş feraset sahibi bir insandı.

Daha sonra evine hâl hatır sormaya gelen Konya Valisi Tütüncü Koca Abdullah Savaş'tan kendisinden başka bir isteği olup olmadığını sorunca, Kazak büyüğü oğluna veya kızına iş, aş istemiyor. Toplumun bir isteğine tercüman oluyor ve diyor ki:

"Bizim 200- 300 hanelik kasabamızda tek bir okul var. O da köyün dışındadır, aramızdaki mesafe yaklaşık iki kilometredir. Köyün çocukları okulsuz kaldı. Hepsini okuyamadan çoban oluyor. Ayrıca tek bir okula çocuklar sığamamaktadır. Çocuklarımız böylece cahil kalıyor. Kısacası kasabamızın okulu yok."

Vali: "Ne tür bir okula ihtiyacınız var?"

Abdullah amca "Bütün kasaba için bir ortaokul, bir ilkokul istiyorum" der. Vali de onun bu sözlerini not eder.

Böylece Vali Koca Abdullah Savaş'ın okul isteğini yerine getirmek üzere evden ayrılıyor.

Ve okul 1967 yılında İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın katılımıyla öğretime

açılıyor.

Aksakal Koca Abdullah Savaş sohbetimizde bana şunları da söylemişti:

"Ne zaman, İsmil'in resmi dairelerine işim düşüp gidersem, memurlardan bazıları beni görünce hemen ayağa kalkıp yanıma geliyorlar ve:

"Hey Abdullah amca, senin sayende biz ortaokulu okuduk. Bak şimdi resmi dairede memuruz, - diyerek elimi öperlerdi.

Hatta bazı İsmilli gençler ortaokulda okuduktan sonra Konya'da da işe girdiler. Beni görünce yanıma gelip selam veriyor. Kendilerini tanımıyorum. "Sen kimsin?" diyorum, "Ortaokulu yaptıran sen değil misin?" O okulda okuduk ve bu göreve geldik. Sizin bu iyiliğinizi nasıl unuturuz" diyorlardı."

Ama ne yazık ki, geçim sıkıntısı Konya İsmil'deki Kazakları da İstanbul'da iş aramaya sevk etti. Bu konuda İsmil Kazaklarının ileri gelenlerinden Ömer Yiğit aksakal şöyle diyor:

"Geçen yıllar içinde, Türkiye'deki geçim sıkıntısı bizi de etkiledi. Biz de bu sebeple köyden şehire akın kervanına katılarak taşı toprağı altın denilen İstanbul'a gitmeye başladık. 1960'ların ortalarında başlayan akım her geçen yıl arttı ve herkes İstanbul'a göç etti. Günümüzde İsmil ka-

Türkiye Kazaklarının büyük kaybı

İSTANBUL - Atayurt'tan Anadolu'ya gerçekleşen Büyük Kazak Göçü'nün önderlerinden Hacı Abdullah Savaş vefat etti. 102 yıllık ömrünü bütünüyle halkına adanmış Savaş, Kazakların Kerey boyunun Bazarkul aşiretine mensuptu. Doğu Türkistan'da 19. asrın ikinci yarısından itibaren Çin ve Rusya'nın hakimiyet çabalarına karşı mücadele veren Savaş, büyük bir Kazak mücahidiydi. Altay ve Barkol bölgesindeki kanlı savaşlarda Kazak liderleri Zayıp Teyci ve Osman Taştan'ın yanında yer alan Hacı Abdullah Savaş, üstün cesaret ve bilgeliğinden ötürü "Ve-zir" lakabını almıştı. Merhumun cenazesi Ramazan Bayramı'nın ilk günü cuma namazını müteakip kılınan cenaze namazının ardından Zeytinburnu'nda defnedildi.

Hacı Abdullah Savaş

> İstihbarat Servisi

Konya İsmil köye su kanalı açtıran, traktör aldırılan ve eki okul yaptıran "vezir" lakaplı Koca Abdullah Savaş'ın 2007'de Zeytinburnu'nda 102 yaşında vefatıyla ilgili gazete kipiürü

sabamızda birkaç aile kaldı."

29 Haziran 2024'te açılışı yapılacak olan İsmil Kazakları Derneği 2011 yılında niçin kurduğunu Ömer Yiğit aksakal şöyle anlatıyor:

"Artık köyümüze dönmek istiyoruz. Harap olan binalarımızı tamir etmek istiyoruz. Bunun için önce bir dernek kurduk. Bu derneğimiz vasıtasıyla tüm Konyalı Kazak hemşehrilerimizi toplayarak İsmil'deki evlerimizi canlandırmak istiyoruz. Emeklilerimiz artık burada yaşasın. Gençlerimiz artık burada çalışıp atalarının ilk yerleşim yerlerine ekonomik katkıda bulunsunlar. Şimdi bir dernek binası inşa ediyoruz. Bunun için iki kişi arsamızı derneğe bağışladık."

Altay dağlarının eteklerinden hür dünyaya çıkmak için göç eden Kazakların başlangıçtaki kesin sayısı bilinmiyor. Bu konuda 18 binden 50 bine varan muhtelif tahminler yapılmaktadır. Bunlardan hayatta kalıp Türkiye'ye ulaşanlarının sayısı topu topu 1850'dir.

Demek ki, hürriyet aşkıyla yanıp tu-

Ömer Yiğit aksakal 13 Mayıs 2021'de İstanbul'da vefat etti.

tuşup yollara düşen her on Kazak'tan en iyimser tahminle ancak biri gayesine ulaşabilirdi. Hür yaşayabilmek ve Türk ve Müslüman kimliğini mu-

hafaza edebilmek uğruna yapılan bu göç on binlerce şehidin kanına mal oldu.

Bu üç göç dalgasının da nihai ülke olarak Türkiye'yi seçmeleri tesadüfi değil, bilinçli bir tercihtir. Çünkü, onların amacı dil, din, kültür ve tarih açısından ortak köklere sahip Türkiye'de kendilerinin yabancılaşma çekmeyecekleri ve gelecek nesillerinin de milli kimliklerini kaybetmeyecekleri bir ortama kavuşmaktır. Günümüzde aradan geçen 70 yıl zarfında Kazakların nüfusu daha sonra Afganistan, İran, Ürdün ve Suudi Arabistan gibi ülkelerdeki Kazakların da gelmesiyle çoğalarak günümüzde 20 bine yaklaştığı tahmin edilmektedir.

Bugün aradan anavatanından göç kararı alındığı 1935'ten itibaren geçen yaklaşık 90 yıl sonra, geriye dönüp bu göçü değerlendirdiğimizde Kazak liderlerin Türkiye'ye göç kararında yanılmadığını görmekteyiz. Çünkü, Türkiye Cumhuriyeti 1991'de bağımsızlığını kazanan Kazakistan'ı

birkaç saat içinde ilk tanıyan ülke olmuştur. Kazakistan'ın bağımsızlığına kavuşmasından sonra sayıları beş milyonu bulan yurt dışındaki soydaşlarını tedricen anavatanına yerleştirmek için özel göçmen politikası izlemesiyle, Türkiye'den bazı Kazak aileler anavatanlarına geri göçmeye başladılar. Bunların sayısı tahminen on bini bulmaktadır.

Ancak, dünyanın yaklaşık 36 ülkesine dağılmış bulunan diaspora Kazakları içinde, Türkiye Kazakları kendilerinin en bahtiyar diaspora olarak addetmektedir. Çünkü, kendilerini maddi ve manevi her açıdan huzurlu hissetmektedirler. Ayrıca Türkiye ile Kazakistan arasındaki ilişkiler hiçbir ülkeyle olmadığı kadar dostane ve kardeşlik temelleri üzerinde sürdürülmektedir. Türkiye Kazakları, iki ülke arasında ilişkilerin gün geçtikçe gelişmesine katkı sağlamaya çalışmakta ve iki ülkenin dostluk ve kardeşlik ilişkilerinin pekişmesinden büyük mutluluk duymaktadırlar.

MESNEVÎ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

این عجب نبود که میش از کرک جست
وین عجب کاین میش دل در کرک بست

*Koyunun kurttan ürküp kaçmasına şaşılmaz;
şaşılacak şey, bu koyunun kurda gönül vermesidir.
(Hz. Mevlânâ)*

KOYUN KURDA ÂŞIKSA

*Koyunun kurttan ürküp kaçması gayet normaldir, şaşılmaz.
Lakin koyun kurda âşıkça, felaket büyüktür, aşılmaz.
5 Temmuz 2024*

(Ahmet Sevgi)

